

Atıf Bilgisi/Citation

Mutlu, Nedim. "İstihbarat Üzerine Tarihsel Düzlemde Metaforik Bir Sentez: İç Güvenlik Bağlamında Paramedik Yaklaşım".
Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları Dergisi, c.1 s.1 (2023): 53-75.

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

İSTİHBARAT ÜZERİNE TARİHSEL DÜZLEMDE METAFORİK BİR SENTEZ:

İÇ GÜVENLİK BAĞLAMINDA PARAMEDİK YAKLAŞIM

Nedim MUTLU¹

Öz

Bu çalışmada; "istihbarat" ve "güvenlik" kavramları tarihsel düzlemde metaforik bir yaklaşımla ele alınmış, sonrasında güvenliğe etki eden faktörler üzerinden, birbirleri ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. İstihbarat olgusu merkeze alınarak, geçmişten günümüze, birey, toplum ve uluslararası güvenlik anlamında araştırılmıştır. İstihbarat ve güvenlik nedir sorularına, insanın yaşam formuna etkileri üzerinden, metaforik cevaplar aranmıştır. İstihbarata önem vermeyen ulusların karar mekanizmalarındaki gerçeklik, tarihe yön veren şahsiyetler üzerinden örneklendirilmiştir. Bu çalışmada, istihbaratçının güvenliğe katkısı, paramedik bir yaklaşım üzerinden anlamlandırılarak ilişkilendirilmiştir. Sonuç bölümünde, istihbarat kültürünün hâkim olduğu yapılarda, savaş, strateji, ekonomi, diplomasi gibi birçok alanda başarı sağlandığı vurgusu yapılarak, paramedik yaklaşım üzerinden kolluk istihbaratı tanımlanmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. İstihbarata önem vermeyen toplumların nasıl güvenlik tehditlerine maruz kalacakları, önem veren toplumların ise tehlike ve tehditleri bertaraf edebilme olasılıkları hipotezlerdir. Çalışma, güvenlik boyutuyla kavramsal anlamda sınırlandırılmıştır. Bu çalışmanın amacı; iç güvenlik istihbaratının stratejik önemi vurgulanarak, istihbarat kavramı üzerinden, tarihsel düzlemde metaforik bir sentez yapmaktır.

Anahtar Kavramlar: İstihbarat, Güvenlik, İç güvenlik, Metaforik, Paramedik.

A METAPHORICAL SYNTHESIS ON INTELLIGENCE IN THE HISTORICAL PLANE; PARAMEDIC APPROACH IN THE CONTEXT OF INTERNAL SECURITY

Abstract

In this study; The concepts of "intelligence" and "security" were discussed with a metaphorical approach on a historical basis, and then they were examined in relation to each other through the factors affecting security. Focusing on the phenomenon of intelligence, it has been researched from past to present in

¹ Uzman
mutlunedim@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7707-3345

terms of individual, society and international security. Metaphorical answers have been sought to the questions of what intelligence and security are, through their effects on the human life form. The reality of the decision-making mechanisms of nations that do not attach importance to intelligence is exemplified through the figures that shape history. In this study, the intelligence officer's contribution to security is interpreted and related through a paramedic approach. In the conclusion section, law enforcement intelligence has been tried to be defined through the paramedic approach, emphasizing that success has been achieved in many fields such as war, strategy, economy and diplomacy in structures where intelligence culture is dominant. It was prepared by scanning the literature using the qualitative research method. Hypotheses are how societies that do not attach importance to intelligence will be exposed to security threats, and how societies that do care about them will be able to eliminate dangers and threats. The study is conceptually limited to the security dimension. The aim of this study is to make a metaphorical synthesis on the historical plane through the concept of intelligence, emphasizing the strategic importance of internal security intelligence.

Key Words: *Intelligence, Security, Internal security, Metaphorical, Paramedic.*

Giriş

Metafor, bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, (TDK, 2023) ya da aykırı, dikkat çekici şekilde, “kinaye” ve “mecaz” gibi öğrenmeyi pekiştirici ifadeler üzerinden benzetme yaparak anlatma tarzıdır.

Bu kavram üzerinde birçok çalışma ve araştırma yapılarak, detaylı ve aydınlatıcı yazılar yazılmış olsa da yapılan araştırmaların çoğunda, “metafor” ile “mecaz” anlamdaş terimler olarak gösterilmiş, “metafor” ile “metaforik anlatım” ise birbirinden ayrı tutulmamıştır (Demir ve Yıldırım, 2019, s. 1086). Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde metaforik anlatım ifadesi kullanılacaktır.

Bilimsel keşiflerin çoğunun ana çıkış noktası, metaforlar olmuştur. Metaforlar bilimsel sürecin bir parçası gibi görülmüş, bu manada yapılan benzetmeler, bilinenlerden yola çıkarak bilinmeyenleri anlamlandırma sürecinde önemli araçlar olmuştur. Bu yöntemle yapılan benzetmeler, bir benzeşme olarak algılsa da literatürde metafor olarak geçmektedir. (Güler, 2012, s.54) Tarihsel süreçte yaşanan birçok olayda olduğu gibi, istihbarat kavramı da farklı dönemlerde çeşitli boyutlarda farklı kişilerin farklı yaklaşımları ile metaforik bir anlatımla ifade edilmiştir.

İstihbarat, üzerinde çok fazla merak duyulan, ilgi uyandıran konulardan birisi olmuştur. İnsanoğlunun bilinmeyene olan ilgisi, istihbarat adı verilen faaliyetin özünde barındırdığı gizlilik, kuşkusuz bu ilgiyi arttıran sebeplerin en başında gelir. İstihbarat kelimesi, Arapçadaki haber kökünden türeyen “istihbar” sözcüğünün çoğul halidir.

Genel manada ise devletlerin varlıklarını korumak, hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla, rekabet halinde oldukları veya olması muhtemel devlet, gruplar veya şahısların niyet, imkân, kabiliyet ve zaafalarını öğrenmekle birlikte, aynı şekilde kendisine yönelen tehditleri engelleme üzerine kurulu bir olgudur. (Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2015, s.15)

Türk tarihinde istihbarat faaliyetlerine bakıldığında, göç maksadıyla aranan yeni yaşam alanlarını araştırmak, görevli kişiler aracılığı ile düşman faaliyetlerini takip etmek, askeri keşifler yaparak savaşılacak bölge ve topluluklar hakkında bilgi toplamak ve istihbarat amaçlı kullanılan ateş kuleleri vasıtası ile gelişmeleri ana karargâha iletmek şeklinde yapıldığı görülmektedir. (Türk İstihbarat Tarihi, 2021, s.42) Bilindiği gibi ilk Türk Devletleri, Orta Asya bozkırlarında milattan önce ortaya çıkmıştır. Bu süreç, önce boyların bir araya gelmesi, ardından yurt edinme ve müteakiben kendi ekonomisini oluşturma yoluyla devam etmiştir. Bunun içinde şüphesiz güçlü bir orduya ve istihbarata gereksinim duyulmuştur. Güçlü ordu hem devletin kurulması hem de devamlılığı için şüphesiz önemli iken, “istihbarat” düşman hakkında bilgi alma anlamında değerlendirilmiştir. 14’üncü yüzyılda yaşayan büyük İslam düşünürü İbn-i Haldun, ortaya koyduğu sosyoloji teorisinde, “coğrafi faktörleri” kendi sosyolojisinin temeli haline getirmiştir. Ona göre yeryüzündeki kültürel-kavmi ve ırksal ayrılıklar, iklim ve coğrafya koşullarının farklılığına dayanmaktadır. Çevresel faktörler bozkır insanlarını sürekli mücadele halinde tutmuş ve bu durum onları askeri güç ve onu destekleyecek istihbarata sürekli ihtiyaç duyar hale getirmiştir. (İyiat, 2020, s.36) Geleneksel devlet yaklaşımları, bireyden toplumun bütün katmanlarına kadar her alanda huzur ve emniyeti sağlamak için çeşitli kurum ve yapılar üretmiştir. Kökü maziden gövdesi atıya uzanan, Türk devlet geleneği, siyasi, idari, sosyal ve kültürel alanlarda her dönem iz bırakmış asil bir yapıya sahiptir. 16 Türk devletinin mirası olarak, bin yıllara dayanan tecrübe ve kazanımlar, 2023 yılında, 100’üncü yılını geride bıraktığımız Cumhuriyet ile günümüze taşınmıştır. Devletler açısından bakıldığında, sadece coğrafi sınırlarla çizili vatan sathı değil, maddi manevi ve kültürel varlıklarda, geçmişten geleceğe taşınan önemli değerler olarak ortaya çıkmaktadır. İstihbarat kültürü de Türk devlet geleneği ile günümüze taşınan değerlerden birisidir.

Bu çalışmanın amacı; iç güvenlik istihbaratının stratejik önemine vurgu yaparak, tarihsel düzlemde istihbarat ve güvenlik kavramlarının geçmişten günümüze, bireylerin, toplumların ve devletlerin yaşamlarındaki önemine dikkat çekmek, istihbarata önem vermeyen toplumların nasıl güvenlik tehditlerine maruz kalacağı, önem veren toplumların ise tehlike ve tehditlerden nasıl arınabileceği gerçeğine vurgu yapmaktır.

Bu çalışmanın önemi ise; temel öncelikleri insan hayatını kurtarmak üzere kurgulu olan, istihbarat ve paramedik yaklaşımlar birbirleri ile karşılaştırılarak, iç güvenlik faaliyetleri bağlamında benzerlikleri üzerinden, istihbaratın güvenliğe etkilerinin farklı bir açıdan ortaya konmasıdır.

1. Tarihsel Düzlemde Güvenlik ve İstihbarat

1.1. İstihbarat Kavramı

İstihbarat, merak, beslenme, güvenlik ve barınma gibi temel ihtiyaçlarla tarihi sürecine başlamıştır.

“Vücudumuzu sağlığımızı korumak için aldığımız birtakım tedbirler vardır. Meteorolojik şartlara göre hazırlıklar yapar, hastalıklardan korunmak için aşı oluruz. Hava soğudu, nezle olacağım, grip olacağım deyip ilaç alırız. İstihbarat işte bunlardır.” (Altındal, 2021) Başka bir deyişle yaşanılan yerin, toplumun, ülkenin sağlığını kontrol altında tutabilmek için yapılan faaliyet ya da bu maksatla alınan tedbirlerin bütünü ve geleceği doğru öngörmektir.

İstihbarat, insanın ilk çağlardan itibaren bilgi edinme, düşmanlarına ve rakiplerine karşı elde ettiği bilgilerle kendi güvenliğini sağlama faaliyeti olarak tanımlanabilir. “Gelecekte gerçekleşebilecek olaylarla ilgili en doğru tahmini yapabilmek için gizlilik, tarafsızlık, doğruluk ve süreklilik ilkesine göre toplanan bilgilerin değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalardır.” (Acar, 2011, s.73). İnsanın merak duygusuyla, başlangıçta falcılığa ve astrolojiye dayanan istihbarat, sonraları ayrıntılı keşfe dönüşmüştür. (Ateş, 2012, s.1) Tek kelimeyle “istihbarat nedir” sorusunun cevabı “bilmektir”. İhtiyaç olan alanlarda eğitim görmek, çevreyi ve insanı tanımak, ikna, inandırma ve aldatma yeteneğini geliştirmek, algı oluşturmak, uyanık davranmak, disiplinli olmak, çözümleyici düşünce kazanmak alanında durumsal farkındalık yaratmak gibi olgular sayılabilir. Geleceği öngörebilmek, muhtemel engellere karşı tedbir geliştirebilmek, olayların arka planına ulaşmak başka bir deyişle gerçeği öğrenmektir.

Homojen bir istihbarat tanımı yapılamamakla birlikte, Türk Dil Kurumuna göre, haber, bilgi alma, istihbar etmek, haber almak, duymak, öğrenmek. Yeni öğrenilen bilgiler... (TDK, 1998, s.1107) şeklinde ifade edilmektedir.

Mısır yazıtlarında; 5000 yıl önce yaşadığı tahmin edilen Kral Tutmosis'in işgal altındaki Yafa şehrine, un çuvalları içerisinde ajanlar göndererek düşman faaliyetleri hakkında bilgi toplattığı, M.Ö. 5'inci yüzyılda Herodot'un bir ulağın kafa derisine dövme ile gizli bilgiyi yazdırarak, saçları uzadıktan sonra ulağı aylarca uzaklıktaki bir karargâhına göndererek mesajı güvenli bir şekilde ulaştırması, o dönemde istihbarat faaliyetlerinin yürütüldüğüne yönelik günümüze ulaşan bilgilerdendir.

Çinli Filozof Sun Tzu dünyanın ilk strateji ve istihbarat kitabı olarak bilinen “Harp Sanatı” isimli eserinde; “*Düşmanını ve kendini tanırsan her zaman kazanırsın. Düşmanını*

bilmeyip kendini bilersen bazen kazanır bazen kaybedersin. Kendini de düşmanını da tanımazsan her zaman kaybedersin” (Tzu, 2008, s. 204) şeklindeki tespitiyle istihbaratın önemine vurgu yaparken, o zamanki savaş stratejistleri istihbaratı, “Savaşmadan Kazanabilme Sanatı” olarak tanımlamışlardır. İstihbarat eski çağlardan günümüze savaşta zaferi temin eden en önemli faktörlerden birisi olarak görülmüştür.

Selçuklu İmparatorluğu döneminde vezir Nizam-ül Mülk’ün başarılarında saraya bağlı çâşılık² sisteminin belirleyici olduğu, Nizam-ül Mülk, Siyasetnamesinde; devletin emniyeti ve toplumun huzurunun sağlıklı bir şekilde devamı için iyi bir istihbarat yapılanmasının gerekli olduğu vurgusu, (Şimşir, 2015, s. 72) yine Nizam-ül Mülk’ün memleketin huzura kavuşması ve karışıklıkların önlenmesinde Sahib-i berid’lerin³ önemli bir rolü olduğu için “haklarında kötü ve şüpheli bir hal bulunmayan” kişilerden seçilmesinin önemine dikkat çekmesi, (Aydın, 2010, s. 58) radikal bir din akımının takipçileri olarak tarihe geçen Haşhaşiler’in, devletin istihbarat zafiyetlerinden istifade ederek casusluk faaliyetlerinde örgütlenmek suretiyle, Selçuklu Sarayına kadar sızmaları, Nizâmülmülk’ün Hasan Sabbâh tarafından öldürtülmesi, Selçuklu devlet yönetiminin Hasan Sabbah ve beraberindekiler ile mücadele etmeyi stratejik bir devlet politikası haline getirmesi, (Özaydın, 2018, s. 14) Büyük Roma İmparatorluğunun gücünü titizlikle örgütlenen casusluk faaliyetlerinden aldığı yönündeki tarihi gerçekler ile o dönemde kiliselerin, yıllarca manastırları üzerinden Müslümanların durumu, davranışları, talep ve tepkileri, tehdit unsuru faktörler gibi birçok hususta istihbarat toplattığı yönündeki bilgiler, istihbaratın, devletlerin güvenliği üzerindeki önemini ortaya koyan tarihi gerçeklerdir.

Amerikalılar İstihbarat tarihini İncil’e, hatta Nuh Peygambere kadar götürerek, İncil’deki Lerihon şehrini çembere alan Lisus Navin’in şehrin ele geçirilip işgal edilmesi için oraya iki adamını göndermesini örnek verirler. ABD’li istihbaratçı Ladislas Farago istihbarat tarihinin daha da eskilere dayandığını ifade ederek “ilk insanın silahının taş, değnek ve istihbarat olduğunu iddia eder.” Farago, Nuh Peygamberin yer üzerinden suyun çekilip çekilmediğini öğrenmek amacıyla kendi güvercinini göndermesini, en eski istihbarat örneği olarak ifade eder. (Ateş, 2012, s.1)

İsrail devletinin 12 milyon nüfusu ile dünyanın önde gelen ekonomik, siyasi ve askeri gücüne sahip olması, Tevrat’tan aldığı ilhamla MOSSAD’la ilişkilendirilir. Bilindiği üzere Tevrat’ta birçok casusluk ve karşı casusluk faaliyetlerine yönelik emirlere rastlamak mümkündür. Örneğin Tevrat’ta geçen “... Rab Musa’ya dedi ki İsrail oğullarına verdiğim

² Çâşıt, (Çaşut); Türkler arasında “gizlemek, gizli bir şeyi söyleyen” anlamlarında kullanılan sıfat.

³ Sahib-i Berid, (Haberci); Türk İslâm devlet yapısında istihbarat ve posta teşkilâtına verilen genel ad.

Kenan diyarına casusluk yapmaları için adam gönder” (kutsalkitap.org, 2023) gibi ifadeler ile Yuşa peygamberin Filistin’in fethi sırasında ajanlar gönderdiğinden bahsedilmesi, Musevilere göre casusluk faaliyetlerini kutsayan birçok ayetin Tevrat’ta bulunması, İsrail istihbaratını motive eden dini unsurlardır. Musevi toplumunun Tevrat’tan aldıkları bu tür emirler ile casusluğu ibadet saymaları, (*Tevrat’a göre: dünyanın farklı farklı ülkelerinde ikamet eden her Musevi’nin bulunduğu yerdeki gelişmeleri rapor etmesi ibadet sayılmıştır.*) Yahudilerin bu durumu hem dini bir ritüel hem de emir olarak telakki edip içselleştirmeleri, İsrail’in Musevi cemaatleri tarafından beslenen minyatür bir istihbarat devleti olduğu algısını oluşturmuştur.

İslam tarihine bakıldığında; Hz. Muhammed (s.a.v)’in, Bedir Savaşı’na katılan kervanların hareketi, Uhud Savaşı öncesi düşmanların hazırlıkları, Hendek Savaşı’ndan önce düşman güçlerinin civar kabilelerle yaptığı toplantıları takip ettirmesi, güvendiği sahabeler den Buseybesi’yi Mekke’nin ordu komutanı Ebu Sufyan’ın kervanını “takip” için görevlendirmesi, Buseybesi’nin kervanın güzergahı, nerelerde konakladığı, kaç kişi oldukları gibi bilgileri toplayarak peygamberimize aktardığı (Yalçın, 2023) yönünde günümüze ulaşan kaynaklar vardır.

Tarihsel düzlemde, hedefin ve kaynağın “insan” olduğu istihbarat, teknolojik bir altyapıya ihtiyaç duymadan insanın doğasına uygun her şart ve koşulda kullanılabilmiştir. Geçmişten günümüze bakıldığında, istihbarat faaliyetlerinin temelinde, imkanlar ölçüsünde her türlü teknolojik yetenekler kullanılmış olsa da insanın zihni aksiyonlarının anlaşılması, hedef kitlelerin gerçek niyetlerinin ortaya çıkartılarak doğru bir şekilde anlamlandırılması ve sahada sağladığı kolaylıklarda eklendiğinde insan kaynağının ve insan istihbaratın (İNİS) hiç önemini kaybetmeden sürekli kullanıldığı görülmektedir. (Kavsıracı, 2020, ss. 712-715)

İngiltere’nin önemli tarihçilerinden Thomas Carlyle “Tarih, kahramanların ve büyük devlet adamlarının tarihidir. Bunlar çıkarıldığı zaman tarihten geriye çok az şey kalır. Onlar milletin güç kaynağıdır” (Siyasetname, 1982, s. v) ifadesi ile; tarihin şekillendirilmesinde karakterlerin ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

Ünlü Fransız General Napoleon, istihbarat konusundaki düşüncelerini: “... şuna inanıyorum ki kazandığım birçok savaşın sonucunu askerlerimin cesareti değil, casusluk denilen o lanetli silah belirlemiştir.” Sun Tzu, “Savaşmadan Kazanabilme Sanatı”, Napoleon, “Lanetli silah”, Fatih Sultan Mehmet’in “... seferlerimden sakalımın bir telinin bile haberi olsa hepsini keserim” şeklindeki vurgusu ile, (İstihbarata karşı koyma) Atatürk’ün “Ufkun Ötesini Görmek”, şeklindeki deyişi, istihbaratın öneminin metaforik anlatımla ifadeleridir. Görüldüğü üzere istihbarat, tarihin her döneminde, savaş ve yönetim sanatında kilit rol almıştır. Bilinmeyi bilmek, karşı tedbir almak, strateji geliştirerek geleceği doğru

okumak, aynı zamanda bilgiyi elde edip işlemek sonra da bir manivela gibi kullanmaktır. Günümüzde kamu ya da her türlü özel işletmenin gücü istihbarata verdiği önem ve rakiplerine karşı elde ettiği kazanımlarla ölçülür. İstihbarat birimlerinin askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, demografik, coğrafi, bilimsel ve teknolojik güç gibi “milli güç” unsurlarının içerisinde yer aldığı her alanda, kıyasıya bir yarış ve mücadelesi “İstihbarat Savaşları” kavramını literatüre sokmuştur.

Başka bir açıdan istihbarat; rakibin taşlarını alarak onu güçsüz bırakma ilkesine dayanan, satranç oyunu üzerinden şu şekilde ifade edilmiştir. *“Taşlar yan yana dizildiğinde oyunu kimin kazanacağı bilinmez. Herkes kendi hamlesini yapar. Hamleleri önceden bilmek önemlidir. Piyon H-4’te, Vezir H-5’te mükemmel başlanabilir ama önemli olan kazanmaktır. Başarı, zekâ ve tecrübeye dayanır. Zekâ, tecrübe ile birleştirilerek mükemmel sonuçlar alınabilir. En iyi strateji rakibin hasmını çözdüğünü sandığı stratejidir. Doğru karar vermek oyunun tamamına hâkim olmayı gerektirir. En az on hamle sonrası hesaplanmalıdır”* (Altındal, 2021) Görüldüğü üzere bu anlatım şekli ile istihbaratın “başarı”, “strateji”, ve “akıl” ilişkisi farklı bir metaforik anlatım üzerinden ortaya konmuştur.

İstihbarata önem vermeyen ulusların yöneticileri, “el yordamıyla yönünü tayin etmeye çalışan körler gibidirler.” İstihbarat sadece casusluk operasyonu ile çok gizli bilgilere erişmek de değildir. İstihbarat sadece bilmek ile alakalı bir şey de değildir. İstihbarat analiz etmek, geleceği görmek, yeri geldiğinde hissetmektir. (Suiçmez, 2023) Tedbir almayı, temkinli olmayı, başka bir deyişle toplumun geleceğini güven ve emniyete almayı amaçlar. Bir ülkenin her türlü güvenlik teşkilatları, işletme veya ekonomik birimleri, kâr ya da çıkar amaçlı oluşumları, bilimsel kurumları, siyasi ya da sivil toplum örgütleri, daha geniş bir paradigmayla tüm ulusun varlığı ve geleceği ile ilişkili bir kavramdır. Tarihte temel ihtiyaçların temini noktasında bireysel amaçlarla ve güvenlik boyutu ile ortaya çıkan istihbarat, günümüzde bireyden topluma, siyasetten ekonomiye, toplumun her alanında yaşamla iç içe olmuş stratejik bir olgudur.

İstihbaratta gizlilik esastır. Gizlilik, yetkisiz ifşa edilmesi halinde güvenliğe etki eden bilgilerdir. Telefonda çağrı gizlemek, bilgisayara ekran koruyucu koymak, vatandaşlık numarası ile işlem yapmak gibi günlük yaptığımız onlarca basit işlem esasen bilginin korunması ya da bilgiye erişim için yapılan pratiklerdir. Aslında bu basit yöntemler, bilgiyi koruma yada istihbarata karşı koymanın günlük hayatta farkında olmadan kullanımındır. Küçük ölçekli bir işletmeden holdinge kadar bütün ekonomik birimler, sivil toplum örgütleri, siyasi ve sosyal faaliyetler yürüten tüm organizasyonlar sahaya çıkarken; personel, mali, lojistik, üretim, pazar vb. faaliyet raporlarında topladıkları bilgi kadar ileriye görürler. İleriye

dönük, uzun soluklu yapılacak tüm planlar istihbarat stratejilerine bağlıdır. İstihbarat gelecekte ne olacağından ziyade, “tahmin edilebilecekleri tahmin etme” üzerine kurulu “stratejik bir uyarı” faaliyetidir.

Isabelle Duyvesteyn, geleneksel istihbarat yaklaşımların yanında, istihbarat üreten yapılanmaların yenilikçi metotlara sahip olması, yeni yetenekler edinmesi, daha geniş alanlara yayılarak geniş bir yelpazeye odaklanabilmesi gibi yeni ihtiyaçların geliştiğini, fırsatlar ve tehditleri doğru algılama bağlamında kültürel faktörlerin öneminden bahsederek, bu alandaki hassasiyetlere dikkat çekmiş, (Duyvesteyn, 2011, ss. 521-530) istihbaratın makro düzeyde ele alınması gereken stratejik bir olgu olduğu gerçeğini ortaya koymuştur.

2006 Yılında “*International Studies Association’ın*” (ISA) San Diego’daki İstihbarat Teorisi konulu panelde, 2006’da Cork’ta düzenlenen “*British International Studies Association*” konferansında ve 2007 yılında Chicago’daki ISA konferansında yapılan konuşma ve tartışmaların derlendiği, istihbaratın tanımlarını ve teorisini içeren kavramsal temellerin yer aldığı İstihbarat Teorisi bildiri kitabının tanıtım bölümünde; “neyin dönüştürülmekte olduğu daha iyi anlaşılacakça dönüşümün etkili bir şekilde gerçekleşemeyeceğine” (Gill, Marrin ve Phythian, 2009, s.3) vurgu yapılmıştır. Yazarın bahsettiği dönüştürülmek istenen dönüşüm, istihbarattaki değişimin kendi doğası ile alakalı bir hal olmayıp, bütün güvenlik parametreleri dikkate alınarak anlamlandırılması gereken faktörler olduğu, bununda çok geniş bir yelpazede ihtiyaca göre şekillenmesi gerektiği hususudur. Örneğin, hibrit tehditler gibi savaşın doğasını ve karakterini değiştiren geleneksel olmayan yeni türler, istihbarattaki değişim halini eskisinden daha farklı bir boyuta taşımıştır.

1.2. Güvenlik Kavramı

Kavramsal olarak bakıldığında, M.Ö. 5’inci yy.’a, Antik Roma dönemine kadar uzanmaktadır. Atinalı General ve Antik Yunan Tarihçisi olarak bilinen Thucydides “Peloponez Savaşının Tarihi” (Arends, 2009, s. 8) isimli eserinde ilk defa güvenlik kavramını işleyerek, dönemin gerçekliği ile ilişkilendirmiştir. Yakın dönemde Abraham Maslow’un ortaya koyduğu “Maslow Piramidi” literatüre girmiş, ihtiyaçlar hiyerarşisinde en alt katmanda yaşamın sürdürülebilmesi için temel ihtiyaçlar; beslenme, barınma, vb. fizyolojik ihtiyaçlar şeklinde sıralanırken, bir üst basamakta güvenlik gereksinimine yer verilmiştir. (Kula ve Çakar, 2015, s. 194) 20’nci yy.’a geldiğimizde güvenlik çalışmaları farklı boyutlarda, çeşitli ekollerin farklı yaklaşımları ile sistematik bir şekilde ortaya konarak işlenmeye başlamıştır.

Basit bir anlatımla, insanların kendisini güvende hissetmesi, tehlike ve tehditlerden arınmış olma hali olarak ifade edilebilir. Türk Dil Kurumu ise; “toplum yaşamında yasal düzenin aksatılmadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet”

(TDK, 2011, s. 1013.) gibi anlamlar üzerinden tanımlar yapmıştır. Başka bir açıdan güvenlik, dışarıdan gelebilecek saldırı ve tehditlere karşı kendini koruyabilme yeteneği (tuicakademi.org, 2015) ya da toplum sağlığını kontrol altına alabilmek için alınan her türlü önlemler olarak tarif edilebilir. Bu açıdan bakıldığında, bireyden topluma her kesimin, yaşamını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlardan sonra güvende olmaya, güvenliğe gereksinim duyduğu görülmektedir. Tehditlerden uzak kalma, tehlikelerden arınma, güvende olma hali, insanlık tarihinden bu yana bazen amaç, bazen ihtiyaç, bazen de zorunluluk olmuştur. İnsanın yaşam mücadelesi ile şekillenmiş güvenlik olgusu; birey, toplum, ülke, bilgi, sağlık, ekonomi, teknoloji vb. gibi hangi kavramın merkeze alındığına ya da tehlikenin nereden geldiğine göre özelleşerek anlam kazanmıştır. Trafikte tehlike varsa trafik güvenliği, terör tehdidi varsa toplum güvenliği, salgın ya da virüs varsa sağlık güvenliği gibi ihtiyaç ve tehditlere göre şekillenmiştir. Şiddeti ve boyutları farklı olsa da insanın yirmi dört saat tehdit altında olduğu söylenebilir. Uyurken, kahvaltıda, işe giderken, çalışırken, eğlenirken her zaman bir şekilde, fark etse de etmese de tehlike ve tehditlerle iç içedir. Güvende yaşama arzusu her zaman istihbarat toplamayı gerektirdiği için, istihbarat ve güvenlik, et ve kemik gibi iç içe olmuştur. Her iki kavramda, zamana, mekâna ve koşullara göre şekillenip, insanın doğasına uygun bir hale evrilerek, fiziksel yaşam koşulları ile toplumdan bireye kadar her alanda ayrı ayrı somutlaşmıştır.

Bir şehir düşünün, sabah erken saatlerde hayat başlıyor. Herkes işine gidiyor. Sokaklar insanlarla dolu. Caddeler yoğun, trafik akıyor. Devlet daireleri çalışıyor. Fabrikalar işliyor. İnşaatlar, hastaneler, okullar, otobüs-metro hatları, galeriler, çiçekçiler, tezgahlar, yolda telefonla konuşan, köşe başında randevusunu bekleyen insanlar, tezgâhın başındaki simitçi, herkes işinde gücünde hayatın akışı normal bir şekilde seyrinde devam ediyor. Bu şehrin görünen yüzü. Arka planda ise, şehre girip çıkan tüm araçları sistem üzerinden kontrol eden, takipli şahısların, telefon, sosyal medya hesapları, posta, kargo, elektrik, su, telekomünikasyon, harcama fişleri, banka hareketleri gibi kayıtlardan çeşitli tespitler yapmaya çalışan ve bunlar gibi yüzlerce faaliyeti bir merkezde toplayıp, ayıklayıp, süzen profesyonel bir mekanizma. Bütün bu bilgileri bir havuza atıp analizini yapan, elde ettiği verilerle istihbarat üretip, toplumsal hayatın akışını sorunsuz sağlamak için kesintisiz çaba harcayan bir güvenlik odaklı istihbarat yapılanması.

Evde, işte, çarşıda, pazarda, uykuda, yaşamın her evresinde, aslında insanın doğasında, biz onun varlığını hissetmesek de istihbarat aynı Mevlana'nın sözünü ettiği "elif" gibidir. Elif ile başlayan besmelede, baştaki "elif" harfi okunmaz. Ama elif olmadan da besmele dile gelmez. İstihbarat da böyledir. Her şeyde o vardır ama hiçbir yerde görünmez.

(Suiçmez, 2023) Aslında istihbarat güvenliğe etki eden tehlikeleri önleyen en stratejik unsurdur.

Güvenlik nedir? sorusunun cevabı çeşitli soruların sorulması ile anlam kazanabilir. Kimin güvenliği, neyin güvenliği, nerenin güvenliği, bireyin mi, toplumun mu, şehrin mi, ulusal mı, uluslararası mı, küresel mi, jeo-uzamsal mı, gibi bu sorular çoğaltılabilir.

Uluslararası ilişkiler sisteminde güvenlik kavramı, farklı analiz düzeylerinde ve farklı ekollerce aktörlerin davranışları, evrensel ve bölgesel kavramlar ile ele alınıp incelenmiştir. Farklı analiz düzeylerinde ele alınan kavramın, tüm metodolojiler için ortak noktası, güvenliğin temel değer olduğu ve kaybedildiğinde geride kalan hiçbir şeyin öneminin kalmayacağı, güvenliğe yönelecek tehditlerin, ne surette olursa olsun ortadan kaldırılması gerektiğidir. (İyiat, 2020, ss. 3-13) Günümüz dünyasında güvenliğe etki eden faktörler her zaman krizlerle başlamış, devamında ise çatışma ve savaşlar gelmiştir. Güvenliği etkileyen krizler, yürütülen istihbarat stratejileri ile aşılmıştır. Dolayısıyla tehlike ve tehditlerin bertaraf edilmesinde istihbarat, çarpan etkisi en büyük faktördür.

2. İç Güvenlik Bağlamında Güvenlik ve İstihbarat

Kavramsal anlamda bakıldığında iç güvenlik kavramı, bir ülkenin, ulusun bağımsızlığını, toprağını, halkını ve her türlü önemli tesislerini tehdit ve saldırılara karşı koruma üzerine kurulu bir olgudur. (Reese, 2013, s. 2) Ülke sınırlarının içerisinde, her türlü tehdit ve tehlikelerden arınmış olarak, halkın huzur ve güvenliğinin tesisi, devlet kurumlarının ve halkın kullandığı her türlü bina, tesis ve yapılara karşı emniyet ve güvenliğin sağlanmış olması halidir.

Uluslararası ilişkilerde tehdit ve güç kullanımını ihtiva eden geleneksel güvenlik yaklaşımlarından ziyade, zorlayıcı diplomasi, istihbarat gibi geleneksel olmayan yeni güvenlik yaklaşımları, risk ve maliyeti en az yaklaşımlar olarak kabul görmüştür. (Collins, 2017, s. 7) Çok boyutlu bir kavram olan güvenlik, birçok alanı kapsayabilecek bir olgudur. Uluslararası ilişkiler disiplinde güvenlik kavramını ilk ortaya atanlardan biri Arnold Oscar Wolfers'tir. Ulusal ve uluslararası ilişkiler olmak üzere iki boyutlu bir düzlemde incelemiştir. Ülke içi güvenliği polis ve ordudan oluşan kuvvetler özelinde, iç düzenin sağlanması ve korunması kapsamında ele alırken, uluslararası güvenliği ise devletlerin kendi sınırlarının ötesinden gelebilecek bir tehdide karşı ordu ve kolluk kuvvetlerinin birlikte harekete geçme eylemi olarak ifade etmiştir. (Wolfers, 1952, s. 481.)

Devletlerin ulusal, bölgesel ve küresel anlamda güç arayışları, yumuşak ve sert güç gibi yöntemlerle ortaya çıkmıştır. Güçlü olmak güvenlik olgusu ile alakalı olduğu için, coğrafi

güvenlikten devletin güvenliğine, toplumun güvenliğinden bireyin güvenliğine kadar birçok alanda etkili olmuştur. (Aktaş, 2022, s. 3) İstihbarat, başta güvenlik olmak üzere, ekonomi, siyaset, teknoloji, üretim, pazarlama, ulaştırma, haberleşme, diplomasi, bankacılık, gibi yüzlerce alanda “olmazsa olmaz” bir kavram olarak hayatın içindedir. Hedef kitlesi terör ve tehdit olan güvenlik istihbaratının sahası, insan merkezli toplum, amacı ise yüksek güvenlik ortamıdır.

Tarihten günümüze güvenliğin sağlanması noktasında en önemli ve sorumlu aktör olarak “devlet”, güvenlik politikalarının oluşturulmasında ise “istihbarat” en temel unsur olarak öne çıkmıştır. Bilginin toplanarak kıymetlendirilmesi, belirli aşamalara tabi tutularak analizi, en son istihbarat üretim sürecine dahil edilerek, kullanılabilir ürüne dönüştürülmesi, geçmişten günümüze çeşitli kişiler tarafından farklı dönemlerde farklı şekillerde yapılmıştır. (Alabaş, 2022, s. 129) Bu durum hem reel politiği doğru öngörerek, uluslararası ilişkiler bağlamında politik vizyon oluşturmak, hem de iç güvenliğin sağlanması ve iç tehditlerin bertaraf edilmesi noktasında, önemli bir kılavuz olmuştur. Dolayısıyla iç güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesi noktasında “önleyici istihbarat” faaliyetleri, suç işlenmesi noktasında ise “adli istihbarat” faaliyetleri, güvenlik yapılanmalarının zayıfladığı zamanlarda, yapı güvenlik mimarisinin temelinde kullanılan fore kazık uygulaması gibidirler. Fore kazıkların aniden gelen şiddeti yüklenerek temeli desteklediği gibi, istihbarat faaliyetleri de tehditleri önceden tanımlayarak güvenliği destekler. Tehdit ya da tehlikenin önceden belirlenerek önlenmesi amaç iken, her şeye rağmen tehlikenin ortaya çıkması durumunda ise şiddetini hafifletecek direnci ortaya koyarak tehlikeyi hafifletmek, bazen sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

İç güvenlik istihbaratı; devleti, egemenliği, ülkeyi, önemli tesisleri, toplumu ve insanları, kötü niyetli ve düşman faaliyetlere karşı korumayı amaç edinmekle birlikte, istihbarata ve casusluğa karşı koyma, örtülü operasyon gibi çeşitli faaliyetler de ilgi alanı içerisinde yer almaktadır. (Kuloğlu, 2015, s. 24) İstihbarat ve güvenlik olgusunu Aytunç Altındal bir televizyon programında şu şekilde ifade etmiştir. Güvenlik insan vücudu gibidir. Çeşitli organlardan oluşan hayati bileşenlere haizdir. İstihbarat bu organlardan beyin gibidir. Beyni iyi işlemeyen bir vücut, iyi eğitilmiş, performansı yüksek, donanımlı, ancak huzur ve güvenliği sağlayamayan mekanizma gibidir. Beyni iyi çalışan bir vücut diğer organlarda sorun olsa da başına gelecek tehditlerden haberdar olacağı için tehlikelere karşı gerekli tedbirleri alarak hiçbir zaman işini şansa bırakmaz. (Altındal, 2021) Bu ifadede iyi yürütülen bir istihbarat sürecinde aksayan hususlar olsa da soruna dönüşmeden telafi edilebileceği vurgusu yapılmıştır. Bazen terör eylemleri, sadece önleyici güvenlik tedbirleri ile durdurulamayabilir. Eylem yapabilecek örgütler, eylem türü ve şekli, hedeflerin nereler

olacağı, eylemin nasıl yapılacağı, örgütlerin kullandığı silah, patlayıcı madde, araçlar, eylem müzahir yer ve günler gibi birçok detaya sahip olmak gerekebilir. Aksi halde olaylar önlenemeyeceği gibi olay sonrası suçluların tespiti noktasında başarı sağlanamayarak toplumda panik etkisi yaratacak ayrı bir kaos dahi oluşabilir. Bazı eylemlerin önlenmesi, güçlü tedbirlerle değil, istihbarat birimlerinin kurumsal hafızalarında saklı kapasiteleri ile ilgilidir. İhtiyaçların belirlendiği, bilginin toplanarak işlendiği, sonra da kullanım için yayımlandığı çark döngüsü, bu hafızanın işleyişinin ifadesidir. Bu döngü, her bir tehlike ve tehdit türüne özel girdilere göre işler. Her ne kadar işleme alınan girdilerin parametreleri farklılık gösterse de kıymetlendirilmesi belirli skalalarla sabitlenmiştir. İhtiyaçların tespiti, toplanması, işlenmesi ve ürün olarak kullanıma hazır hale gelmesi, tehdidin çeşidi, girilen bilginin kıymeti, zamanlaması ve analizcinin yetenekleri ile de orantılı bir durumdur. Burada başka bir belirleyici unsur ise resmin bütününe ortaya koyacak parçaların çokluğu ve gerçekliğidir. Bu durum geleneksel ve asimetric tehditler ile mücadelede farklılıklar gösterebilir. Asimetric tehditler, mücadele anlamında geleneksel yöntemlerin etkisini zayıflatır. Bu çeşit eylemler kalabalık ortamlarda, hedef gözetilmeden, halk arasında infial uyandırma amacıyla, kitleleri hareke geçirmek ya da etkilemek üzere aniden ortaya çıkabilir.

Bunun yanında siber bir terör tehdidi, klasik tedbirlerle mücadele etmenin ötesinde alanında uzman karşı taktik ve ataklar üretebilecek kapasitede birimler tarafından etkili olabilir. (Yılmaz, 2012, s. 33) Bu tür tehditlerle mücadele edebilmenin ya da tehlikeyi bertaraf edebilmenin sadece önleyici güvenlik yaklaşımları ile mümkün olmadığı ortadadır. Klasik istihbarat yöntemleri de bazen tehdidin anlamlandırılmasında yeterli olmayabilir. Dolayısıyla geleneksel yöntemlerin aşılması daha bilimsel usullerle teknolojik kapasitenin artırılması gerekebilir. Burada esas olan teknik kapasitenin ihtiyaçlara göre sürekli evrilerek inovatif bir canlılık içerisinde olması gerektiğidir. Başlangıçta sadece insan ve kısmi olarak tekniğe dayalı toplanan bilgi, günümüzde, sinyal, lazer, uzak-yakın görüntü, nano-mikro gibi ülkelerin inovasyon yeteneklerine göre, tahmin edilen ya da edilemeyen birçok yöntemi içerir. Bu manada kullanılan yeni icat ve ürünler, teknolojinin alınıp satıldığı gizli bir pazara da dönüşmüştür. İstihbarat ekipmanları üretip pazarlayan bir firma, farklı bir kıtadaki müşterisine bir teslimat yaparak döndüğünde, işletmede aynı ürünün bir üst modeli üretilerek satışa hazır hale gelir. Ürün satış döngüsü bu seyirde devam eder. Tedarik zincirinin son halkasına ürün ulaştığında, yeni ürün pazara çıkar. Kimse kimsenin sırlarını bilmediği için rekabetten ziyade

“mavi okyanus inovasyonu”⁴ hakimdir. Dolayısıyla istihbarat yaşayan bir organizma gibi canlıdır. Sürekli büyür, gelişir ve ihtiyaçlara göre evrilmesi gerekir.

İç güvenlik istihbaratı; iç güvenlik hizmetlerinin temini, tesisi, halkın huzur ve güveninin sağlanması, mevcut yasaların ve hukukun işletilmesini esas alan faaliyetlerdir. Tarihte, kişilerin, kralların ve rejimlerinin korunması amaçlanırken, günümüzde devletin iç güvenliğini sağlamayı amaç edinen” (Yakın, 1969, s. 3) iç istihbarat, yönetimi sekteye uğratmak, halk arasına nifak sokmak, rejimi değiştirmek, siyasi otoriteye olan güveni sarsmak, toplum içerisinde etnik, din, mezhep, tarikat ayrılıkları veya ideolojik farklılık yaratmak amacıyla yürütülen faaliyetleri ortaya çıkarıp, casuslukla mücadele etmek amacı güden bir istihbarat türüdür.” (Ateş, 2012, s. 8) Türkiye'nin coğrafi konumu sosyo-kültürel yapısı, terör örgütlerinin tehdit durumu, suç ve suçlu profillerindeki hızlı değişimler gibi ülkemize özgü güvenlik sorunları, iç istihbarat birimlerinde yeni yapılanmaları gerektirmiştir.

İç güvenlik istihbaratı yapan Jandarma ve Polis kolluğu, suçun tespiti suçlunun yakalanması, suçla ilgili iz, emare ve belirtilerin ele geçirilmesi yönünde adli, suçun işlenmesinin ön hazırlıklarının ortaya çıkarılması noktasında ise önleyici istihbarat faaliyetleri yürütür. Ülkemize özgü bir durum olmamakla birlikte, her iki noktada da istihbarat olgusunun metaforik doğası şudur. İstihbarat her yerde vardır. Hiçbir yerde görünmez. Tehlike önlenemediği zaman sorgulanır. Önlenecek birçok olaydan da kimsenin haberi olmaz. Bu istihbarat olgusunun makus doğası ve değişmeyen temel algısıdır. Her şeye rağmen ülkemizin coğrafi ve jeopolitik gerçekliği göz önüne alındığında gerek milli gerekse kolluk istihbarat birimlerinin başarıları bölgemizde ve coğrafyamızda dostta güven düşmana korku düzeyindedir.

3. İç Güvenlik İstihbaratı Bağlamında Paramedik Bir Yaklaşım

İç güvenlik istihbaratı tarihin çeşitli dönemlerinde bireylerin, toplumun ve liderlerin güvenliğini sağlamak için yürütülmüş faaliyetlerdir. Türk tarihine bakıldığında 638 yılında Han'larını suçlu gören halkların liderlerinden desteğini çekerek, Batı Hakanlığına karşı başkaldırıların başlaması, isyancı Tun-tudun'un, Han'ın yakınındaki Beylerle önceden iş birliği yaparak, beklenmedik bir zamanda Han'ın otağını basmak suretiyle iktidarı ele geçirmesi, (Gumilev, 2007, ss. 271-272) çok açık bir şekilde, zamanında öngörülemediği için iç güvenlik istihbarat zafiyetinin ortaya çıkardığı çok eski bir sonuçtur. Zaman, mekân ve aktörler değişse de geçmişten günümüze bu tür örneklerle çokça rastlamak mümkündür. Dış

⁴ Mavi Okyanus Stratejisinin temel taşı olarak nitelendirilen değer inovasyonu, işletmelerin en önemli hedeflerinden biri olan “müşteri değerinin” yaratılmasına yardım eden bir araçtır. Stratejiye yönelik geleneksel yaklaşımların aksine, rekabet yerine müşteriye stratejinin merkezine koymuştur.

güvenlik tedbirleri ne kadar güçlü olursa olsun, düşmanın içerden ya da dışardan hulul⁵ ettireceği birkaç ajan, bazen binlerce asker ile başaramayacak şeyleri çok kolay bir şekilde yapabilir. Dolayısıyla top yekûn güvenlikten söz edebilmek için ulusal istihbarat, istihbarata karşı koyma ve iç güvenlik istihbaratı, tarihin her döneminde önemli birer disiplin olarak yan yana olmuştur.

İç güvenlik istihbaratı; bir ülkenin iç güvenliğine tesir eden, terör, uyuşturucu, kaçakçılık ya da diğer tüm suç oluşumlarının faaliyetlerinin engellenmesi ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla yürütülen bir istihbarat türüdür. Suçun işlenmesinin ön hazırlıklarının tespiti noktasında önleme maksatlı, suç oluştuktan sonra ise adli olarak yürütülür. İç güvenlik yönetiminde, güvenliğin ve adaletin tesisi noktasında, önemli bir çarpan etkisi vardır. Demokrasi, insan hakları ve özgürlük kavramlarını merkeze alan hukuk sınırları içerisinde işleyen bir istihbarat türüdür. Genel kolluk birimlerinin görev ve yetki alanındadır. İç güvenlik istihbaratı her ne kadar ülke sınırlarını esas alan bir alanda yürütülse de küreselleşme ve internet kaynaklı suç yelpazesindeki sürekli artışlar, bu istihbarat alanının sorumluluk sınırlarını zorlamaktadır.

Kolluk istihbarat birimleri teknolojik ve zihinsel anlamda yeteneklerini arttırsa da gerek uluslararası hukukta gerekse iç hukukta mevcut mevzuatın, bilişim ve sınırı aşan suçlarla mücadeleye ayak uydurma noktasında geri kalması, bu suçlarla mücadelede ayrı bir sorunsaldır. Güvenlik paradoksunun aşılmasında geleneksel tedbirlerin dışında siyasi, hukuki, idari ve tüm güvenlik unsurlarını kapsayan topyekûn bir mücadele esas olmalıdır. Dolayısıyla kanun koyucu sınırı aşan bilişim suçları ile mücadelede etkili olacak mevzuatın düzenlenmesinde cari olmalı, suçun tanımlanamadığı bir mevzuat içerisinde müeyyide arama, mücadele eden kolluk birimlerin işi olmamalıdır.

Küresel dünyada ayakta kalmanın sırrı, akıntıya kapılmış birinin sudaki hali gibidir. Yaşamak için sürekli çaba göstermek ya da yüzmek zorundadır. Durup beklemek, geri sürükleyeceği gibi aynı zamanda belirsizliğe de götürecek kaotik bir haldir. Bulduğumuz coğrafya, özellikle Anadolu, dünyanın gıpta ettiği, doğu ve batının kesiştiği gözde bir merkez, yer altı yer üstü kaynakları, kara, deniz ve hava yollarının sağladığı coğrafi ve jeopolitik avantajlar, geleceğe yönelik stratejik hesapların odak noktasıdır. Resmin bütününe bakıldığında, küresel merkezin Avrasya olarak okunduğu günümüzde, ülkemizin rolü ve dünyadaki önemi daha da net anlaşılacaktır. Coğrafyanın sosyolojik gerçekliği, çeşitli din ve kültürler ile sahip olunan çoklu değerler ve tarihten gelen tüm kazanımlar, adeta temele atılan

⁵ Hulul: Hedefin sırlarını öğrenmek ya da faaliyetlerini takip edip etkilemek maksadıyla, ajan yerleştirmek “dış hulul”, aynı amaçlar için içerden birisini angaje etmek ise “iç hulul” dür.

bir harç gibi bütünleştirici unsurlardır. Tarih boyu yaşanan savaşlar, çekişmeler ve körüklenen huzursuzluklar, bu toprakların önemine şahitlik eden gerçekliğin kendisidir. Bir şeye sahip olmak kolay, onu muhafaza etmek zor, üzerine katarak daha üst noktaya taşımak ise daha da zor olanıdır. Geçmişten günümüze bu kıtada yaşamın sürdürülebilirliği emek, çaba, akıl ve cesaret gerektirmiştir. Bunu sağlayamayan topluluklar tarihin derinliklerinde kaybolmuşlardır. Her karış toprağı bedel ödeyerek kazanan atalarımız, bu vatani bize bırakırken yaşamsal bir konfor alanı sunmamış, sonraki nesillere aktarmak üzere sorumluluk yüklemiştir. Bu bilinçle hareket edebilmek profesyonel ve sistematik bir mücadele yöntemini gerektirmiştir. Günümüzde istihbarat ihtiyaçları coğrafyaya, ülkelere, toplumlara, kurumlara ve çeşitli birimlere göre farklılık göstermekle birlikte, ihtiyacın ne olduğu ne maksatla, kime, ne zaman ve nasıl temin edileceği noktasında daha da özelleşmektedir.

İç güvenlik bağlamında istihbarat ihtiyacı; dünyada gelişen siyasi, askeri, teknolojik, ekonomik ve sosyolojik olaylara ve gelişmelere bağlı olarak yabancı ülkeler ile temelde benzer görünse de, doğu ve batı arasındaki konumu, komşularımızla ilişkiler, sürekli artan etnik ve mezhepsel çatışmalar, yasa dışı göç, doğu-batı enerji aktarım merkezlerinin üzerinde bulunması ve gelişmekte olan ülkeler arasında hızlı bir büyüme eğiliminde olması, çeşitli terör örgütlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak hedefinde bulunması, Çin'in ekonomik kemer diye tabir ettiği İpekyolu hattının coğrafyamızdan geçmesi (Özey, 2020, s. 100) gibi örneklendirebileceğimiz bir çok jeopolitik avantaj ile öngörülemeyen bir çok risk ve belirsizlikler, istihbarata olan ilgi ve ihtiyacı her geçen gün daha da arttırmaktadır. Bölgemize özgü, sürekli çoğalan hibrit tehdit ve benzeri ataklar, istihbarata odaklı bir güvenlik konseptini zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluk, geleneksel istihbarat tekniklerinin yanında, bölgeye, coğrafyaya ve gelişen ihtiyaçlara yönelik daha inovatif üretim metotlarına yönelmeyi gerektirmiştir.

İç güvenlik ve kamu düzenini korumakla görevli Emniyet ve Sahil Güvenlik gibi genel kolluk birimleri ile, mazisi cumhuriyetten daha eskiye dayanan 184 Yıllık Jandarma teşkilatı, terörle mücadele ve sınır güvenliğinde, sadece son kırk yılda verdiği şehit ve gazi sayısı ile dünyanın birçok ordusu ile mukayese edilemeyecek emsalsiz bir konuma ulaşmıştır. Kolluk kuvvetlerinin iç huzurun tesisi noktasında, bu milletin her bir ferdinin gönlünden çıkmadan, kimseyi incitmeden, her çeşit terörist ve terörizmle mücadele etmeyi başarmasını, benzersiz bir meziyet ve kahramanlık örneği olarak tarih yazacaktır. Jandarmanın çarıklı süvarilerle patika yollarda halkla söyleşerek başlayan istihbarat serüveninin, günümüzde İnsansız sistemlerle göklerden yapılan ayrıntılı keşfe kadar yükselmesi, belki de bu mücadele azminin ve isteğinin bir sonucudur.

Başta terör olmak üzere her türlü suç ve suçlulukla mücadeleyi canı pahasına ilke edinmiş, kamu düzeni ve asayiş ile ilgili bilgi toplayıp istihbarat üreten kolluk istihbarat birimlerini, görev sorumluluk ve hassasiyetleri bakımından, metaforik anlatmak gerekirse, “hasta hane öncesi tanı ve tedavi” yöntemini ifade eden paramedik⁶ bir yaklaşım üzerinden mukayese etmek mümkündür. Nasıl paramedikler hayati tehlike aşamasında profesyonel bir etki göstererek, ilk bilgi ve bulguları toplar, acil tedavi uygular, hastayı doğru nakleder, stabilizasyonunu sağlar, hasta bilgilerini ameliyat öncesi doğru bir şekilde doktora aktararak hayat kurtarır ise, istihbaratçı da tehdit ve tehlikeler karşısında, cari bilgileri en doğru ve süratli bir şekilde toplar, analiz eder, karar vericiye özetleyerek tehlikeyi önler, ya da operasyona dönüştürerek sonuç alır. (Tablo 1) Esasen istihbarat faaliyetleri, zamana yayılmış kendi doğal mecrasında yürütülen rutin bir faaliyet gibi görülse de her zaman acil, ivedilikle, cerrahi bir hassasiyetle yapılan planlı işlerdir.

Paramedik (Hayati Tehlike)	İstihbaratçı (Güvenlik Tehdidi)
Profesyonel bir yaklaşım gösterir	Profesyonel bir yaklaşım-etki gösterir
İlk bilgi ve bulguları toplar	Cari bilgileri toplar
Acil tedavi uygular	Araştırma/Analiz yapar
Triaj yapar (öncelikleri belirler)	Haberin öncelik derecesini belirler.
Hasta mahremiyetini saklı tutar	Kişisel bilgileri korur
Hasta/Yaralıyı doğru tanımlar	Bilginin doğruluk derecesini belirler
Olay yerinde kendisinin ve yaralının güvenliği için tedbir alır. Kontrollü hareket eder	Kendisine ve haber kaynaklarını korumak için tedbirli olur. Kontrollü hareket eder
Tehlikeleri anlar, koruyucu giysileri ve malzemeler kullanır	Tehlikeyi hisseder, maske, hikâye uydurur ve teknik malzemeler kullanır
Hastayı doğru nakleder	İstihbarat yöntemlerini kullanır
Stabilizasyonunu sağlar	Tehdidin kontrol altında tutulmasını sağlar

⁶ Hastane öncesi kritik durumdaki hastaya ya da yaralıya ilk anda müdahale eden sağlık profesyoneli. Olay yerine ambulans ile gelen ilk sağlık görevlileridir. Görevleri hasta veya yaralıya zamanında müdahale ederek yaşam kurtarmaktır.

Hasta bilgilerini ameliyat öncesi doğru bir şekilde doktora aktarır	Olay bilgilerini operasyon öncesi karar vericilere doğru ve güvenli şekilde ulaştırır
Hastanın doktora teslimi anında doktora danışmanlık yapar.	Operasyon aşamasında karar vericilere danışmanlık yapar
Hastanın ilk elde edilen doğru bulgularla başarılı ameliyat edilmesini sağlar	Operasyonun doğru istihbaratla risksiz başarılı yapılmasını sağlar
Hayat kurtarır	Sonuç alır

Tablo 1: İstihbarat Faaliyetlerinin Paramedik Bir Yaklaşım Üzerinden Karşılaştırması

Paramedik bir yaklaşım ile kolluk istihbarat sürecini ilişkilendirecek olursak, her iki olguda da;

- İnsanın merkezde olduğu güvende olma ve yaşama hakkının esas alındığı temel bir anlayış hakimdir.
- Eğitilmiş ve alanında uzman kişiler tarafından yapılır. Bilgi, tecrübe, proaktif düşünce ve kolektif bir çalışması esastır.
- İnovatiftir, problemlerin çözümünde yeni ve bilimsel fikirler gerekir. Kural dışı hareket edilemez.
- Faaliyeti kolaylaştırıp amaca ulaşmak için çeşitli teknik cihaz, malzeme ve yardımcı enstrümanlar kullanılır.
- Hiyerarşik bir düzen vardır. Zorunlu haller hariç kimse, kimsenin alanına müdahale edemez.
- Mesai mefhumu yoktur. Tehlikenin savuşturulması ve güvenliğin sağlanmasına yönelik acil ortaya çıkar ya da öngörülere dayalı planlanır.
- Canla başla fedakârca bir mücadele azmi söz konusudur. Taksirle de olsa hata yapma lüksü yoktur. Yapılan hata ya da ihmal insan hayatına neden olabilir.
- Nihai karar vericiler vardır. Bilginin yetkisiz kullanımından doğacak risk ve hasarlar göze alınmaz. (Özel durumlar hariç)
- Başarılı işler toplum tarafından fark edilmez “hayatın normal akışı” ya da “işin doğası gereği” gibi anlayış hakimdir.

- Başarısızlık ifşa olabilir. Bireyler ve kurumlar sorgulanabilir. Yapılacak olası hatalar toplumda infial uyandırabilir.

Sonuç

Günümüzde suç örgütlerinin, küresel, çok uluslu, örgütlü, karmaşık ve gizli bir şekilde faaliyet göstermeleri, suçların bilişim sistemleri üzerinden, organize ve sınır ötesi alana taşması, organize suç örgütlerinin uluslararası bir yapıya bürünmesi, terör örgütlerinin kendi kapasiteleri üzerinde uluslararası destek görmesi, hibrit tehditler gibi birçok etken, istihbarat açısından daha etkin ve proaktif tedbirlerin geliştirilerek bilimsel mücadele yöntemlerini zorunlu hale getirmiştir. Terör ve suç örgütleri ile mücadelede asıl hedef, suçun işlenmesini önlemek, suç işlenmesi halinde ise, iz, emare ve delillerle birlikte faileri ortaya çıkarmaktır.

İstihbarat ve Paramedik yaklaşımlar birbirleri ile nitel anlamda karşılaştırıldığında, metaforik temelde oldukça kavramsal benzerlikler ihtiva ettikleri görülmektedir. İki temel olgunun da nihayetinde insan hayatını kurtarmak, birinci öncelikleri ve varoluş sebepleridir. Aynı şekilde proaktif bir bakış açısı kapsamında, tehdit kaynağı riskin yakın gelecekte aktive olmasını engelleyici tasarruflar, bu iki olgu için de adeta bir zorunluluktur. Kavramsal olarak birbirine son derece yakın görev ve sorumluluklara sahip olan kolluk görevlisi istihbaratçı ile sağlık görevlisi paramediğe yönelik iç güvenlik bağlamında bir sentez gerçekleştirildiğinde, ortaya çıkan şaşırtıcı benzerlikler, tarihsel düzlemde bu iki temel olgunun stratejik önemini gözler önüne sermektedir.

Aynı bir paramediğin acil hastaya müdahale esnasında üstlendiği sorumluluklara paralel bir biçimde, iç güvenlik bakımından istihbaratçı da tehlikeleri önceden sezinleyip sorumluluk üstlenmek durumundadır. Nihayet bu doğrultuda proaktif bir kolluk istihbarat yapısı ile hukuka uygun yöntemler ile doğru yerde, doğru zamanda, uygun vasıtalarla elde edilen istihbarata dönüştürülmüş bilgilerin, karar verici ya da ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Bunun gerçekleşmesi için;

- Etkili etik değerleri özümsemiş, hukuka uygun yöntemler ile suç ve suçlulukla mücadeleyi ilke edinen,
- İyi bir istihbarat arşiv yapısı ve yönetim sistemine sahip, iç ve dış tehditleri doğru algılayıp, buna göre ihtiyaç olan her alanda bilgi toplayabilen,
- Elde edilen ham bilgileri ihtiyaç birimlerine doğru zamanda doğru biçimde işlenmiş bir ürün olarak ulaştırabilen,

- İnsan kaynaklarına önem vererek, donanımlı, alanında uzman, inovatif ve gelişmelere uyumlu bir yapıda,
- Akılcı ve girişimci bir ruhla hareket ederek toplum ve kitleler üzerinde “Kelebek Etkisi”⁷ yaratabilecek güç ve vizyonda,
- Değişen tehditlerin niteliğine göre istihbarat disiplinlerini sürekli yenileyerek sisteme uyarlayacak seviyede,
- Çevresinde meydana gelebilecek tüm oluşumlara hülul ederek, temeline harç koyabilecek profesyonellikte,
- Terör, tehdit ve kaosun öngörüldüğü toplumsal hareketliliklerde, bireyden ziyade kitleleri angaje ederek, caydırarak kapasitede,
- Sosyal medyayı iyi okuyarak bireysel ya da örgütsel bazda itibar dilenciliği⁸ yaparak, çeşitli yollardan kazanım elde etme peşinde olan unsurları deşifre ederek, anlamlandırabilecek yeterlilikte,
- Bilginin ve bilgiye erişimin çok olduğu çağımızda, profesyonel bir analiz mekanizması kullanarak istihbarat üretebilecek yetenekte,
- Milli güç unsurlarını merkeze koyan bir istihbarata karşı koyma potansiyeli üretecek disiplinde,
- İnsan istihbaratı kullanmaya devam ederken bilimsel ve teknik istihbaratta da sürekli yeniliklere açık, girişimci bir ruhla hareket eden, geçmişten günümüze istihbarat kazanımlarının, (*savaş, strateji, ekonomi, diplomasi gibi birçok alanda*) toplumları nerelere taşıdığı noktasını içselleştiren bir istihbarat kültürüne hâkim olmalıdır.

⁷ **Kelebek Etkisi:** Bir sistemin başlangıç verilerindeki küçük değişikliklerin, sonrasında büyük ve öngörülemeyen sonuçlar doğurmasıdır. Edward N. Lorenz’in ortaya koyduğu Kaos Teorisi ile ilgilidir. Örnek: “Bir kelebeğin kanat çırpması, dünyanın yarısını dolaşabilecek bir kasırganın oluşmasına neden olabilir.”

⁸ **İtibar Dilenciliği:** Olduğundan farklı görünmek suretiyle, sosyal medyada beğeni alarak başkaları tarafından kabul görme, önemsenme, itibar görme, ya da mevcut durumunu maskeleyerek, maddi manevi, ideolojik kazanç elde etme durumu.

EXTENDED SUMMARY

The purpose of this study; is to find metaphorical answers to the questions of what intelligence and security are and to make sense of these two concepts through the reinforcing expressions that metaphorical expressions add to learning. Then, it is to reveal the importance of law enforcement intelligence through a paramedic approach.

On a historical level, what is the importance of the concepts of intelligence and security on the lives of individuals, societies and states from past to present? The questions of the research are how societies that do not attach importance to intelligence will be exposed to security threats, and how societies that do care about them will be able to eliminate dangers and threats.

When the national and international literature is examined, it can be seen that the concepts of intelligence and security have entered the human life together with the life form, that both concepts are among the basic vital needs such as nutrition and shelter, and that they aim to take precautions, be cautious, in other words, to secure the future of the society. Today, it has been revealed that it is a strategic phenomenon intertwined with life in every aspect of society, from individual to society, from politics to economy. It was prepared by qualitative research method, literature review, and analysis of texts and documents.

In this study; The concepts of “intelligence” and “security” were discussed with a metaphorical approach on a historical basis, and then they were examined in relation to each other through the factors affecting security. Focusing on the phenomenon of intelligence, it has been researched from past to present in terms of individual, society and international security.

The activities of internal security and law enforcement intelligence are included, within the scope of law enforcement intelligence, the existing legislation in both international law and domestic law is lagging behind in terms of keeping up with the fight against informatics and cross-border crimes, and this situation is a separate problem that needs to be worked on in terms of combating crimes. In addition to the measures, it was discussed that an all-out struggle covering political, legal, administrative and all security elements should be taken as basis.

Intelligence and Paramedic approaches were compared with each other in a qualitative sense, and it was emphasized that they have conceptual similarities on a metaphorical basis, and that the first priority and reason for existence of both phenomena is to save human life. Conceptually, a synthesis was carried out in the context of internal security for law enforcement officers, intelligence officers and paramedics, who have very similar duties and responsibilities, and the similarities that emerged were revealed. The strategic importance of these two basic facts has been pointed out. In this context, a connection has been established that although intelligence activities are seen as a routine activity carried out in their own natural environment over time, they are always urgent, planned activities carried out with surgical precision. In the last section, the basic principles and characteristics that should be possessed by law enforcement intelligence personnel are revealed, and intelligence culture is emphasized in the context of the qualifications that the relevant personnel should have.

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. (2011). İstihbarat, Akçağ Yayınevi,
- Aktaş, H., İzol, R., ve Daban, C. (2022). Küresel Dünyada Uluslararası Örgütler ve Güvenlik Algısı, “Uluslararası Örgütler ve Güvenlik Üzerine Tarihsel ve Nedensel Bir Analiz”.
- Alabaş, S. (2022). İnsan İstihbaratı Kapsamında Bir Casus Profil Analizi: John Godolphin Bennett ve İstanbul’daki Faaliyetleri. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi, 1(1), ss.129-156, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.5>
- Altındal, A., (youtube.com 2021) TRT Arşivi Büyük Takip Programı (Röportaj) <https://www.youtube.com/> (Erişim tarihi: 21.11.2021)
- Arends, J. F. (2009). Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Güvenlik Kavramının Avrupa Geleceğindeki Boyutları, Uluslararası İlişkiler Dergisi, <https://dergipar.k.org.tr/tr/download/article-file/540001>. s.8
- Ateş, H. (2012). “Kamu Güvenliğinde İstihbarat Sisteminin Değerlendirilmesi” [Yüksek Lisans Tezi] Ulusal tez merkezi içinde (323640). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aydın N.h, (2010),”Osmanlı imparatorluğunda istihbarat” Paraf Yayınları, 2010, ISBN:978-605-5539-37-5
- Collins, A. (2017). Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, (Contemporary Security Studies), (Çev:Nasuh Uslu), Röle Akademik Yayıncılık, ISBN:978-605-65942-9-8,
- Demir, C. ve Karakaş Yıldırım, Ö. (2019) Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(4), 1085-1096.
- Demirci Güler M. P. (2012) Sınıf Öğretmeni Adaylarının Fen ve Teknoloji Dersine İlişkin Metaforik Tanımlamaları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2012 Cilt:11 Sayı:41 (053-063), ISSN:1304-0278
- Duyvesteyn Isabelle, (2011), Intelligence and strategic culture: some observations, Intelligence and National Security 26, sayı 4, (2011) DOI:10.1080/02684527.2011.580605.
- Gill P, Stephen M, ve Phythan M, (2009), “İstihbarat Teorisi Anahtar Sorular ve Tartışmalar”, Bildiri Kitabı, Abingdon Londra ve Newyork, Routledge
- Gumilev, L.N., (2007), Eski Türkler”(Çeviren, D.Ahsen Batur) İstanbul, Selenge Yayınları, 6.baskı.
- İyiat, B. (2020), “Milli İstihbarat,” Kripto Yayınları, Ankara 2020, s.36
- Taşağıl, A. (2021) Türk İstihbarat Tarihi, İçinde, Demircioğlu, İ.H., Özcan, A. ÇENCEN, N, Yiğit, Y. (Ed.), “İslam Öncesi Dönemde Türklerde İstihbarat” (s.42) Yeditepe Yayınevi, 1. Baskı, Ankara

- Kavsıracı, O. (2020). İstihbarat süreci ve insan kaynaklı istihbaratın analizi. OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(27), 700-719. DOI: 10.26466/opus.773203
- Kula, S.ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki” Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 12, s.194
- Kuloğlu Gökhan, (2015) “İç güvenlik İstihbaratı ve Kolluk. ABD Örneği,” Beta yayınları, ISBN:978-605-333-488-0
- Kutsalkitap.org (2023) <https://www.kutsalkitap.org/online-tevrat-oku/> Çölde Sayım13, Kenan Ülkesine Casuslar Gönderiliyor,1-2 (Erişim Tarihi: 9.10.2023)
- Mercan, G.Nida. (2015), <http://www.tuicakademi.org/index.php/temel-kavramlar/4443-teoriler-isiginda-guvenlik-algisi> Erişim Tarihi, (18.02.2015)
- Nizamü'l-Mülk (1982). “Siyasetname.” Mehmet Altay Köymen, (hazırlayan), Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı 100 Temel Eser Dizisi.
- Özaydın. A. (2018).” Nizâmülmülk’ün Büyük Selçuklu İmparatorluğu’na Hizmetleri.” USAD, 2018; (8): 1-31.s.14
- Özey R. ve Ünlü M., (2020), “Türk Dünyasının Jeopolitiği” Pegem Akademi yayınları, Ankara 2020.
- Reese, Shawn, (2013) “Defining Homeland Security: Analysis and Congressional Considerations,” Congressional Research Service,<https://sgp.fas.org/crs/homesec/R42462.pdf> (Erişim tarihi: 29.11.2023)
- Suiçmez, M.N. (2018) “Devlet Güvenliğinde İstihbarat Neden Önemli?” <https://stratejikortak.com/2018/01/devlet-guvenliginde-istihbarat-neden-onemli.html>, Erişim Tarihi:(10.10.2023) Mahmut Nedim Suiçmez -27 Ocak 2018
- Sun-Tzu, “Savaş Sanatı”, Adil Demir, (Çeviren), Kastaş Yayınları, İstanbul, 2008, 3.Baskı, Yorumlarla Savaş Sanatı Bölümü, s.204
- Şimşir, M. (2015). “Nizamülmülk’ün Siyasetnamesi ve İstihbarata yönelik İlke ve Yöntemleri”. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi S.17 (28), 201 (Erişim tarihi:03.06.2023) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107113>
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı’da İstihbarat, Yayın No: 148, İstanbul 2017,
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2015). “Genel Açıklamalı Sözlük”. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, “Türkçe Sözlük,” Cilt-1, A-J,9.Baskı, Ankara,1998.
- Türk Dil Kurumu, “Türkçe Sözlük,” (11.Baskı), Ankara, TDK, 2011.
- Wolfers, Arnold, (1952), “National Security’ as an Ambiguous Symbol”, Political Science Quartely, Vol. 67, No. 4, December 1952, p.481-485.

Yakın, A. (1969), “İstihbarat Casusluk ve Casuslukla Mücadele” Dışişleri Akd. Yay.Ankara

Yalçın.S. “Hz. Muhammed’in İstihbarat Savaşı”, Hürriyet, Ağustos 2023, <https://www.hurriyet.com.tr/hz-muhammed-in-istihbarat-savasi-12331145> (Erişim tarihi:17.11.2023)

Yılmaz, Sefer, (2012), Türkiye’nin İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 21, Sayı3, 2012, Sayfa 17-40.